



**Чорний Р.Л.,**  
кандидат юридичних наук,  
старший науковий співробітник  
Національної академії Служби безпеки України  
**ORCID ID:** 0000-0001-7052-5177

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.4/89-103>

УДК 343.3

## ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МЕТИ І МОТИВІВ У СКЛАДАХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

**Анотація.** Важливе кримінально-правове значення, насамперед для правильної кваліфікації злочинів, передбачених ст.ст. 109–114–1 КК України, справедливості призначуваного винній особі покарання мають мета і мотив злочину, що є самостійними психологічними ознаками суб'єктивної сторони, яка, у свою чергу, не вичерпується ставленням суб'єкта до вчинюваної ним суспільно небезпечної дії або бездіяльності та її наслідків.

**Мета статті** полягає у визначенні основних проблем, які виникають при з'ясуванні мети і мотивів злочинів проти основ національної безпеки та формулюванні пропозицій з удосконалення положень КК України.

Здійснене дослідження вказаних ознак суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 109–114–1 КК України, продемонструвало, що у науці кримінального права представлені різні підходи до розуміння мети і мотивів основних і кваліфікованих складів злочинів проти основ національної безпеки України. Статті розділу I Особливої частини КК сконструйовані таким чином, що припускають, з одного боку, двояке тлумачення деяких суб'єктивних ознак складу злочину, з іншого – зазначені у них обов'язкові ознаки суб'єктивної сторони є зайвими або тавтологічними, які закріплені з порушенням правил нормопроектувальної техніки. Так, на сьогодні залишаються невирішеними такі проблеми:

1. Дискусійною з погляду законодавчої пропозиції є позиція щодо необхідності передбачення як конструктивної ознаки публічних закликів і розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення дій, передбачених ч. 2 ст. 109 та ч. 1 ст. 110 КК України, спеціальної мети, оскільки запропонований підхід утворюватиме труднощі під час доказування слідчими та судом винуватості особи у вчиненні відповідного злочину.

2. Передбачення мети злочину як обов'язкової ознаки у примітці до ст. 110–2 КК України не у повну міру відповідає головному призначенню зазначеної конструктивної частини кримінально-правової норми і правилам нормопроектувальної техніки, а також призводить до звуження сфери застосування вказаної статті, труднощів під час доказування у кримінальному провадженні.

3. Положення ч. 1 ст. 111 КК України дають підстави стверджувати про наявність у ній так званої «подвійної» мети, що утворює певні труднощі для кваліфікації і притягнення винного до відповідальності саме за державну зраду. Заподіяння шкоди не лише суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України, а й іншим видам безпеки держави може бути як бажаним для суб'єкта результатом вчинення ним суспільно небезпечного діяння, так і може залиша-

тися поза бажаннями і прагненнями особи, коли, наприклад, вчиняючи шпигунство, громадянин України переслідує винятково корисливу мету, керуючись корисливими мотивами.

4. Особливості техніко-юридичної конструкції диспозиції ст. 112 КК України є підставою різних підходів авторів щодо розуміння обов'язкових ознак суб'єктивної сторони передбаченого нею складу злочину. Такими вважаються винятково мотив, мета і мотив, мета або мотив, що не сприяє правильному їх тлумаченню працівниками правоохоронних органів і судовою практикою.

**Ключові слова:** склад злочину, суб'єктивна сторона складу злочину, злочини проти основ національної безпеки України.

**П**остановка проблеми. Важливе кримінально-правове значення, насамперед для правильної кваліфікації злочинів, передбачених ст.ст. 109–114-1 КК України, справедливості призначуваного винній особі покарання мають мета і мотив злочину, що є самостійними психологічними ознаками суб'єктивної сторони, яка, у свою чергу, не вичерпується ставленням суб'єкта до вчинюваної ним суспільно небезпечної дії або бездіяльності та її наслідків.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблемам суб'єктивної сторони злочинів проти основ національної безпеки України присвячені окремі праці О.Ф. Бантишева, О.Ю. Гайворонського, І.В. Діордіци, С.В. Дьякова, О.Ю. Звонарьова, В.С. Картавцева, М.А. Рубашенка, В.М. Рябчука, О.А. Чувакова та інших авторів. Проте значна кількість позицій щодо розуміння мети і мотивів зазначених складів злочинів залишаються дискусійними через різні підходи учених до розуміння характерних особливостей суб'єктивних ознак складу злочину, їх взаємозв'язку, а також нечіткості формулювань деяких положень статей розділу I Особливої частини КК й доповнення останньої новими складами злочинів, що потребує їх комплексного дослідження.

**Мета статті** полягає у визначенні основних проблем, які виникають при з'ясуванні мети і мотивів злочинів проти основ національної безпеки та формулюванні пропозицій з удосконалення положень КК України.

**Виклад матеріалу дослідження та його основні результати.** Мета і мотив тісно пов'язані за своїм психологічним змістом і завжди взаємно детерміновані.<sup>1</sup> Втім, зазначені суб'єктивні ознаки не збігаються та мають властиві лише їм особливості.

Із запропонованих ученими визначень поняття мети злочину<sup>2</sup> випливає, що вона має місце винятково у злочинах з прямим умислом, оскільки свідчить про бажання (прагнення) настання певного наслідку. Разом з тим слід зазначити, що, по-перше, мету злочину не можна ототожнювати зі суспільно-небезпечними наслідками як ознакою об'єктивної сторони складу злочину<sup>3</sup>. По-друге, необхідно відрізнити мету як частину «бажання» як вольового моменту прямого умислу, від мети як самостійної ознаки суб'єктивної сторони злочину. У першому випадку мета є відображенням об'єктивної сторони складу злочину, має матеріальне об'єктивне втілення в ознаках останньої, вказаних у диспозиції статті Особливої частини закону про кримінальну відповідальність. Мета ж як са-

<sup>1</sup> А Музюкин, *Мотив преступления и его уголовно-правовое значение: монография* (Москва, ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право 2012) 124.

<sup>2</sup> Б Волков, *Мотивы преступлений: Уголовно-правовое и социально-психологическое исследование* (Казань, Изд-во Казанского ун-та 1982) 7; В Гришук, *Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл.* (Київ, Видавничий дім «Ін Юре» 2006) 294; Н Беляев и М Шаргородский (ред), *Курс советского уголовного права. Часть общая* (Ленинград, Изд-во Ленингр. ун-та 1968) Т 1. 446; Б Петелин, *Мотивация преступного поведения. Механизм преступного поведения* (Москва, Наука 1981) 42.

<sup>3</sup> В Гришук, *Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл.* (Київ, Видавничий дім «Ін Юре» 2006) 294.

мостійна ознака суб'єктивної сторони складу злочину не має такого втілення. Вона характеризує психічне ставлення винного до наслідків, що виходять за межі складу злочину, тобто до тих, які не є ознаками цього конкретного складу, передбаченими відповідною статтею Особливої частини КК<sup>1</sup>.

На підставі аналізу численних позицій щодо визначення поняття мотиву злочину<sup>2</sup> слід погодитися з твердженням, що мотив злочину: а) має вольовий та усвідомлений характер; б) в його основі найчастіше знаходиться система потреб людини; в) має суб'єктивно-об'єктивний характер, оскільки перебуває в постійному розвитку, видозмінненні та перетворенні під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників<sup>3</sup>.

Аналіз представлених ученими позицій дає підстави стверджувати, що мета і мотив є взаємозалежними психологічними ознаками суб'єктивної сторони складу злочину, які у сукупності сприяють чіткому уявленню про спрямованість суспільно-небезпечної поведінки суб'єкта.

На відміну від вини мета і мотив є факультативними юридичними ознаками суб'єктивної сторони складу злочину, що характеризують її зміст. У зв'язку з цим, мета і мотив: 1) впливають на квалі-

фікацію вчиненого злочину у випадку, коли вони прямо вказані у нормі закону або впливають із характеру діяння; 2) не впливають на кваліфікацію, а враховуються судом при призначенні винному покарання як пом'якшуючі (ч. 1 ст. 66 КК України) або обтяжуючих (ч. 1 ст. 67 КК України) обставини<sup>4</sup>.

Утім, слід мати на увазі, що кримінально-правове значення мети і мотивів цим не вичерпується. Свого часу Верховний Суд України у п. 3 постанови «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24.10.2003 № 7 наголосив, що визначаючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, суди з -поміж іншого повинні виходити з особливостей конкретного злочину, зокрема форми вини, мотиву і мети його вчинення<sup>5</sup>.

Саме тому обставинами, які підлягають обов'язковому доказуванню у кримінальному провадженні відповідно до пункту 2 ч. 1 ст. 91 КПК України, є мета і мотив злочину, а останній поряд з формою вини повинен бути зазначений також у мотивувальній частині вироку суду (п. 2 ч. 3 ст. 374 КПК України).

Таким чином, внутрішні спонукання особи, що керують нею у процесі вчинення суспільно-небезпечного діяння, а також той бажаний суб'єктом кінцевий злочинний результат, якого він прагне

<sup>1</sup> Л Гаухман, *Кваліфікація преступлений: закон, теория, практика: монографія* (4-е изд., Москва, АО «Центр ЮрИнфоР» 2010) 167.

<sup>2</sup> Ю Баулін та інші, В Сташис та В Тацій (ред), *Кримінальне право України: Загальна частина: підручник* (4-те вид, Харків, Право 2010) 173; А Савченко, *Мотив і мотивація злочину. Монографія*. (Київ, Атіка 2002) 14; Б Волков, *Мотивы преступлений: Уголовно-правовое и социально-психологическое исследование* (Казань, Изд-во Казанского ун-та 1982) 11; А Наумов, *Мотивы убийств: учебное пособие* (Волгоград, Высшая следственная школа МВД СССР 1969 г.) 13; В Кудрявцев, *Причинность в криминологии* (Москва, Юридическая литература 1968) 134; С Тарарухин, *Установление мотива и квалификация преступления* (Киев, Вища школа 1977) 6–7; В Рябчук, *Государственная измена и шпионаж: уголовно-правовое и криминологическое исследование* (СПб, Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс» 2007) 839; П Дагель, *Субъективная сторона преступления и ее установление* (Воронеж, Издательство Воронежского университета 1974) 180; Н Беляев и М Шаргородский (ред), *Курс советского уголовного права. Часть общая* (Ленинград, Изд-во Ленингр. ун-та 1968) т 1, 441; В Гришук, *Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл.* (Київ, Видавничий дім «Ін Юре» 2006) 292.

<sup>3</sup> А Музюкин, *Мотив преступления и его уголовно-правовое значения: монографія* (Москва, ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право 2012) 19.

<sup>4</sup> Ю Баулін та інші, В Сташис та В Тацій (ред), *Кримінальне право України: особлива частина: підручник* (4-те вид, Харків, Право 2010) 174–175; Д Гарбатович, *Кваліфікація уголовно-правовых деяний по субъективной стороне. Монографія* (Москва, Юрлитинформ 2009) 40–1; А Наумов, *Российское уголовное право: курс лекций: в 2 Т* (3-е изд, Москва, Юрид лит. 2004) т 1, 246–247.

<sup>5</sup> 'Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України' від 24.10.2003 № 7 <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>> дата звернення 18.11.2019.

досягти, котрі не зазначені в нормі закону про кримінальну відповідальність як обов'язкова ознака основного або кваліфікованого складу злочину або не визнані обставиною, що обтяжує чи пом'якшує покарання (ч. 1 ст. 67, ч. 1 ст. 66 КК України), в будь-якому разі підлягають встановленню, оскільки характеризують особу винного і свідчать про ступінь тяжкості вчиненого ним злочину, відіграючи тим самим вагоме значення при призначенні покарання та впливаючи на його індивідуалізацію.

Аналіз положень статей, передбачених у розділі I Особливої частини КК України, свідчить, що мета має значення для кваліфікації деяких злочинів, оскільки вона: 1) прямо вказана як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони основного складу злочину (ч. 1 ст. 109, ч. 1 ст. 110, ст. 113, ч. 1 ст. 114 КК України); 2) впливає зі змісту диспозицій норм закону, якими передбачено кримінальну відповідальність за основний (ч. 1 ст. 111 КК України), кваліфікований (ч. 2 ст. 110 КК України) чи особливо кваліфікований (ч. 3 ст. 110 КК України) складу злочинів. У свою чергу, зі змісту ч. 1 ст. 111 КК України випливає, що метою зазначеного складу злочину у формі шпигунства є передача іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, які становлять державну таємницю (ч. 1 ст. 114 КК України). Разом із тим, в основних (ч. 1 і ч. 2), кваліфікованому (ч. 3) та особливо кваліфікованому (ч. 4) складах фінансування дій, учинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110–2 КК України), мета не зазначена як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони, втім вона має значення для кваліфікації, оскільки безпосередньо вказана у примітці 1 до ст. 110–2 КК України. У зазначеній частині закон про кримінальну відповідальність має певні недоліки, у зв'язку з чим потребує вдосконалення.

У свою чергу, техніко-юридична конструкція диспозиції ст. 112 КК України дає підстави стверджувати, що через категорію «у зв'язку з державною чи громадською діяльністю» законодавець сформулював суб'єктивну сторону вказаного складу злочину, що включає в себе як мету, так і мотив зазначеного посягання. Залежно від конкретних проявів можливої злочинної діяльності вони можуть відігравати значення основних і факультативних ознак як у сукупності, так і окремо. Зважаючи на це, розгляд особливостей суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 112 КК України, здійснюватиметься окремо.

Так, метою дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ч. 1 ст. 109 КК України), є: 1) повна або часткова зміна (заміна) положень Конституції України, в яких закріплені принципи суверенітету держави, територіальної цілісності й недоторканності України, а також організації і незалежності державної влади, порядку і способу проведення виборів і референдуму в Україні, порядку і способу внесення змін до Конституції України, що здійснюється шляхом реалізації громадянами України, депутатами Верховної Ради України, Президентом України владних повноважень під впливом фізичного або психічного насильства або насильницького усунення від цієї діяльності суб'єктів, уповноважених на здійснення таких дій та (або) без дотримання встановлених Основним Законом держави порядку та (або) способу внесення таких змін (ч. 1 ст. 109 КК України); 2) здобуття особою (групою осіб) владних повноважень більшості від конституційного складу Верховної Ради України, Прем'єр-Міністра України, більшості від складу Кабінету Міністрів України, двох третин від складу Пленуму Верховного Суду України, Президента України, десяти суддів Конституційного Суду України, Генерального прокурора України з можливістю прийняття відповід-

них рішень, обов'язкових для виконання на всій території України, або наділення особи, яка відповідно до Конституції України і законів України здійснює такі владні повноваження, додатковими владними повноваженнями, чи продовження реалізації такою особою владних повноважень, строк виконання яких закінчився, здійснені всупереч порядку і способу, встановленого Конституцією і законами України. Питання, пов'язані із визначенням понять «насильницька зміна конституційного ладу», «повалення конституційного ладу», а також «захоплення державної влади» детально висвітлені в попередньому розділі роботи.

Обов'язковою суб'єктивною ознакою посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України) є зміна меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України. Як уже зазначалося, уявний і бажаний особою кінцевий результат, якого вона прагне досягнути, вчиняючи суспільно небезпечні дії, передбачені у ч. 1 ст. 110 КК України, виявляється у прагненні винного здійснити відчуження території України всупереч міжнародним правовим актам шляхом усунення від цієї діяльності суб'єктів, уповноважених на здійснення таких дій та (або) без дотримання встановлених Основним Законом держави порядку та (або) способу прийняття такого рішення.

У деяких працях наголошується, що спеціальна мета є обов'язковою ознакою публічних закликів та розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення дій, передбачених ст. 109 та ст. 110 КК України<sup>1</sup>. Втім, такі висновки не впливають із безпосереднього тлумачення вказаних норм закону. Так, у диспозиціях ч. 1 ст. 109 та ч. 1 ст. 110 КК України чітко вказано, що зазначені в них дії

не охоплюють публічних закликів до їх вчинення чи розповсюдження матеріалів із відповідними закликами. Отже, законодавець визначив, що, вчиняючи публічні заклики і розповсюджуючи матеріали із такими закликами, особа може керуватися, наприклад, корисливою метою, бажанням спровокувати масові заворушення з подальшими вигідними для себе політичними наслідками тощо. Зазначений підхід до криміналізації вказаних діянь є у повну міру обґрунтованим, оскільки передбачення як конструктивної ознаки публічних закликів і розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення дій, передбачених ч. 2 ст. 109 та ч. 1 ст. 110 КК України, спеціальної мети утворюватиме труднощі під час доказування слідчими та судом винуватості особи, в окремих випадках виключатиме наявність в її діях складу злочину, одним із об'єктів якого є суспільні відносини щодо забезпечення безпеки держави.

Метою фінансування дій, учинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110–2 КК України), є дії, вчинені з метою їх фінансового або матеріального забезпечення (примітка 1 до ст. 110–2 КК України). Вказана мета свідчить, що особа бажає задовольнити потреби суб'єкта злочину, передбаченого ч. 1 ст. 109 або ч. 1 ст. 110 КК України, у будь-яких фінансових (нематеріальних) ресурсах, а так само в будь-якому майні чи інших предметах (приміщеннях, зброї, транспортних засобах тощо). Вважаємо, що вказівка на мету цього злочину у примітці до ст. 110–2 КК України має деякі недоліки, вирішення яких потребує комплексного підходу як з позиції законодавчої техніки, так і конструювання

<sup>1</sup> О Бантишев, О Шамара, *Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): монографія* (2-ге вид, Київ, Наук-вид відділ НА СБ України 2010) 116; Є Скулиш, О Звонарьов, *Злочини проти основ національної безпеки України: навч. посіб.* (Київ, Наук-вид відділ НА СБ України 2011) 99, 116–7; О Чуваков, *Кримінально-правова протидія злочинам проти основ національної безпеки України: теорія і практика* (дис. доктора юридичних наук, Київ, НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького 2017) 325–6.

суб'єктивної сторони. Як відомо, застосування приміток до статей Особливої частини КК України допомагає з'ясувати зміст певного поняття. Натомість у примітці 1 до ст. 110–2 КК України має місце закріплення обов'язкової суб'єктивної ознаки, котра за загальним правилом повинна відображатися у статті (частині статті) закону про кримінальну відповідальність як конструктивна ознака основного, кваліфікованого чи особливо кваліфікованого складу злочину<sup>1</sup>. Наведені твердження мають принципове значення. З одного боку, зі змісту ч. 1 та ч. 2 ст. 110–2 КК України не можна дійти однозначного висновку про мету як конструктивну ознаку складу злочину, що має значення для кваліфікації. З другого – вказівка на спеціальну мету фінансування зазначених у цій статті дій у примітці до неї свідчить про значне звуження меж її застосування, у зв'язку з чим зазначена ознака є зайвою. Так, винний може мати на меті, наприклад, добитися прихильного ставлення до себе з боку осіб, котрі вчиняють злочин, передбачений ст. 109 чи ст. 110 КК України, або вирішити з їхньою допомогою в майбутньому особисті фінансові чи інші проблеми. Зазначення спеціальної мети для складів злочинів, закріплених у ч. 1 та ч. 2 ст. 110–2 КК України, не у повну міру відповідає їх головному призначенню, оскільки виключає кваліфікацію за вказаною статтею дій осіб, які вчинили злочин з іншою, крім зазначеної у примітці 1, метою.

Викладене дає підстави для висновку, що вказівка у примітці 1 до ст. 110–2 КК України на спеціальну мету призводить до звуження сфери застосування вказаної статті, труднощів під час доказування у кримінальному провадженні, а також не у повну міру відпо-

відає головному призначенню зазначеної норми і правилам нормопроєктувальної техніки. На підставі наведеного пропонується вилучити з примітки 1 ст. 110–2 КК України слово «метою».

Обов'язковою ознакою державної зради у формі шпигунства та шпигунства є мета – передача іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю (ч. 1 ст. 111, ч. 1 ст. 114 КК України).

Крім цього, виходячи із формулювання диспозиції ч. 1 ст. 111 КК України, вчені висловили позицію, що обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу цього злочину є мета – заподіяння шкоди суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України<sup>2</sup>. На перший погляд, для такого висновку є всі підстави. Разом із тим, формулювання диспозиції ч. 1 ст. 111 КК України в цій частині має певні недоліки, оскільки передбачає наявність так званої «подвійної» мети, що утворює певні труднощі для кваліфікації. Так, з одного боку, заподіяння шкоди Україні може бути бажаним для винного результатом. З другого – заподіяння шкоди державі (у тому числі її зовнішньополітичній, екологічній, кібернетичній безпеці тощо, тобто безпеці України загалом, а не лише у сферах, вказаних у ч. 1 ст. 111 КК України) може залишатися поза бажаннями і прагненнями суб'єкта, коли, наприклад, вчиняючи шпигунство, громадянин України переслідує винятково корисливу мету, керуючись корисливими мотивами. Те ж саме стосується й інших форм прояву об'єктивної сторони державної зради. У контексті наведеного дискусійною є позиція О. А. Чувакова, який пропонує

<sup>1</sup> З Тростюк, 'Юридична природа та перспективи використання приміток у Кримінальному кодексі України' (2009) 4 *Часопис Київського університету права* 304.

<sup>2</sup> В Тацій (ред), *Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т.* (5-те вид, Харків, Право 2013) т 2, 12; Е Стрельцов (ред.), *Уголовное право Украины. Общая и Особенная части: учебник для вузов* (Харьков, ООО Одиссей 2002) 284; О Чуваков, 'Кримінально-правова протидія злочинам проти основ національної безпеки України: теорія і практика' (автореф дис докт юрид наук, Київ, НАН України, Ін-т держави і права ім В М Корецького 2017) 15, 21.

конкретизувати ст. 111 КК України, зазначивши, що «державна зрада є ... діянням, вчиненим ... з метою заподіяння шкоди ... безпеці України...»<sup>1</sup>.

Таким чином, вчинення державної зради можливе як з метою заподіяння шкоди Україні, так і без такої мети. В Особливій частині КК України міститься ще дві статті, в яких вживаються слова «на шкоду» для позначення спрямованості суспільно небезпечних дій на охоронюваний об'єкт. Зокрема ст. 167 КК України передбачено відповідальність за дії на шкоду підопічному (зайняттю житлової площі, використання майна тощо). У свою чергу, ч. 3 ст. 431 КК України караним визнається вчинення військовослужбовцем, який перебуває в полоні, дій, спрямованих на шкоду іншим військовополоненим, з корисливих мотивів або з метою забезпечення поблажливого до себе ставлення з боку ворога. З наведеного випливає чіткий та однозначний висновок – заподіяння шкоди інтересам потерпілого не є метою суб'єкта злочину.

Слова «на шкоду» не лише у ст. 167 та 431, але й у ст. 111 КК України свідчать про усвідомлене, бажане, спрямоване на заподіяння шкоди особі (державі) діяння, метою якого є настання певних результатів, котрих прагне досягти винний, учиняючи злочин. При цьому, як уже зазначалося, в цьому випадку необхідно відрізнити мету як складову «бажання» як вольового моменту прямого умислу від мети як самостійної ознаки суб'єктивної сторони злочину. У першому випадку мета є відображенням об'єктивної сторони складу злочину, має матеріальне об'єктивне втілення в ознаках останньої (перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведен-

ні підривної діяльності проти України, збирання предметів шпигунства тощо), вказаних у ст. 111 КК України. Мета ж як самостійна ознака суб'єктивної сторони складу державної зради не має такого втілення. Вона характеризує психічне ставлення винного до наслідків, що виходять за межі складу злочину, тобто до тих, які не є ознаками цього конкретного складу, передбаченими ч. 1 ст. 111 КК України. На підставі наведеного пропонується закріпити вказані положення в новій редакції ст. 111 КК України, зазначивши, що державна зрада може бути вчинена як з метою заподіяння шкоди державі, так і без такої мети.

Встановлення того, до чого саме прагне суб'єкт при вчиненні диверсії, на перший погляд, труднощів не становить, оскільки її мета чітко вказана в диспозиції ст. 113 КК України. В загальному розумінні мета диверсії вказує на об'єкт цього складу злочину. З огляду на це не має значення для кваліфікації та обставина, чи досягла особа своєї мети і чи могла своїми діями ослабити державу, головне, що вона прагнула такого ослаблення. Вчинення передбачених у диспозиції ст. 113 КК України діянь не є самоціллю, а використовується винним як засіб досягнення його головної мети – ослаблення держави.

Встановлення суб'єктивних ознак посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України) в науці кримінального права та судовій практиці пов'язане з наявністю низки дискусійних питань. Так, одна група авторів вважає, що конструктивною ознакою суб'єктивної сторони вказаного складу злочину є лише мотив – недопущення чи припинення державної або громадської діяльності потерпілого, зміна її характеру або помста за таку діяльність<sup>2</sup>. О.Ю. Гайворонський пропонує закріпити у ст. 112 України як спеціаль-

<sup>1</sup> О Чуваков, 'Кримінально-правова протидія злочинам проти основ національної безпеки України: теорія і практика' (автореф дис докт юрид наук, Київ, НАН України, Ін-т держави і права ім В М Корецького 2017) 25.

<sup>2</sup> В Картавцев, *Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (наукові засади кваліфікації): навч. посібник.* (Київ, Вид-во Національної академії СБ України 2004) 37.; Я Лантінов (ред), *Злочини проти основ національної безпеки України: альбом схем* (Харків, Харків юридичний

ну мету цього складу злочину «завдання шкоди національній безпеці України»<sup>1</sup>. На думку інших учених, суб'єктивна сторона посягання на життя державного чи громадського діяча характеризується наявністю спеціальної мети (перешкоджання державній чи громадській діяльності потерпілого, яка зумовлена мотивами, викликаними його участю у здійсненні компетенції відповідного органу державної влади або реалізації статутних завдань та програми політичної партії, або помсти за таку діяльність), а також мотивів (домінуючих мотивів учинення цього злочину, які викликані діяльністю державного діяча щодо здійснення компетенції органу державної влади або діяльністю керівника політичної партії із реалізації її програми та статутних завдань)<sup>2</sup> У свою чергу, В.Я. Тацій вважає, що вчинення посягання на життя осіб, зазначених у ст. 112 КК України у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю, свідчить про обов'язкову наявність мотиву – помститися за державну чи громадську діяльність особи або мети – перешкодити цій діяльності чи змінити її характер<sup>3</sup>. Схожа позиція обстоюється і судовою практикою<sup>4</sup>.

Як зазначалося, мета і мотив тісно пов'язані. У складі злочину, передбаченого ст. 112 КК України, мета і мотив обумовлені державною чи громадською діяльністю потерпілого. Саме виконання потерпілим певних повноважень, з одного боку, пояснює існуючі на час вчинення злочину інтереси і потреби суб'єкта, його

внутрішні спонукання, котрі викликають у нього рішучість вчинити посягання на життя державного чи громадського діяча і керують ним у процесі вчинення цього злочинного діяння. З другого – викликає зацікавленість винного у певному і бажаному кінцевому результаті, якого він прагне досягнути, вчиняючи суспільно небезпечне діяння. Інакше кажучи, у складі посягання на життя державного чи громадського діяча законодавець, характеризує специфіку суб'єктивної сторони, застосував узагальнювальну техніко-юридичну конструкцію «у зв'язку з їх державною або громадською діяльністю». Остання за своїм змістом є загальним вираженням мотивів особи до вчинення суспільно небезпечного діяння, а так само спеціальної мети, які, у свою чергу, обумовлені об'єктивним джерелом їх походження – виконанням потерпілим покладених на нього законами або іншими актами повноважень.

Наведене дає підстави стверджувати таке. По-перше, мотивами злочину, передбаченого ст. 112 КК України (крім помсти), що мають значення для кваліфікації, можуть бути різні рушійні чинники: користь (отримати вигоди від не введення у дію відповідною посадовою особою нормативно-правового акта, що обмежує права великих фінансових груп чи концернів), інші особисті мотиви (уникнути відповідальності шляхом вбивства Генерального прокурора в надії, що інша посадова особа закрийє кримінальне провадження), кар'єризм (убивство зазначеної

2012) 13.; М Мельник, М Хавронюк (ред.), *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України* (9-те вид., Київ, Юридична думка 2012) 275; В Кузнецов, В Гіжевський, *Кримінальне право України (повний курс у схемах та таблицях): навчальний посібник* (Київ, Кондор 2005) 124.; Є Стрельцов (ред.), *Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар* (8-е вид., Харків, Одиссей 2012) 234.; О Дудоров, Є Письменський (ред), *Кримінальне право (Особлива частина): підручник* (Луганськ, видавництво «Елтон-2» 2012) Т1. 56.

<sup>1</sup> О Гайворонський, 'Предмет злочинного впливу у злочинах проти основ національної безпеки України, досудове розслідування яких віднесено до підслідності слідчих органів безпеки' (автореф дис канд юрид наук, Київ, Академія адвокатури України 2016) 14.

<sup>2</sup> Є Скулиш, О Звонарьов, *Злочини проти основ національної безпеки України: навч. посіб.* (Київ, Наук-вид відділ НА СБ України 2011) 166–7; О Чуваков, *Злочини проти основ національної безпеки України: проблеми кримінально-правової теорії і практики: монографія* (Одеса, Фенікс 2017) 329.

<sup>3</sup> В Тацій (ред), *Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 Т.* (Харків, 5 –те вид., Право 2013) Т 2. 14.

<sup>4</sup> Кириць Б, *Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: навчально-практичний посібник* (Львів, ЛьвДУВС 2010) 117–118.



у ст. 112 КК України особи, з метою припинити її діяльність і взяти в подальшому участь у виборах чи конкурсі на зайняття її посади) тощо. По-друге, помста за державну чи громадську діяльність як ознака суб'єктивної сторони складу цього злочину є окремим, але не єдиним можливим мотивом посягання на життя державного чи громадського діяча. Зважаючи на це, такою, що потребує додаткових і суттєвих аргументів, є позиція авторів, які пропонують внести зміни до диспозиції ст. 112 КК України, чітко визначивши як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони цього складу злочину помсту за здійснювану потерпілим діяльність<sup>1</sup>. По-третє, для кваліфікації дій суб'єкта за ст. 112 КК України значення мають лише мотиви, безпосередньо пов'язані (викликані) з виконанням потерпілим обов'язків державної служби чи керівника політичної партії. По-четверте, залежно від статусу конкретного потерпілого, специфіки покладених на нього законодавством прав та обов'язків і вчинюваних у зв'язку з їх реалізацією дій, для кваліфікації дій суб'єкта за ст. 112 КК України можуть мати значення як мотив, так і мета, а так само мотив і мета, якими керувався винний під час вчинення злочину. Саме тому, формулюючи диспозицію ст. 112 КК України, законодавець вжив узагальнювальний термін «у зв'язку», що у повну міру є виправданим з погляду нормопроектувальної техніки, оскільки тісний взаємозв'язок мети і мотиву злочину, а також невичерпний перелік можливих суб'єктивних проявів злочинної діяльності унеможливають чітке виокремлення в нормі закону про кримінальну відповідальність конкретних спонукань особи до вчинення злочину і досягнення шляхом вбивства по-

терпілого відповідного антисуспільного результату.

Мета і мотив не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 114–1 КК України. Так, метою цього злочину може бути недопущення передислокації військових формувань до зони бойових дій, вплив на дії їхнього керівництва, формування відповідної громадської думки щодо певних політичних процесів у державі тощо. При цьому мотивами вказаної злочинної діяльності можуть бути користь, політичні, економічні чи інші спонукання суб'єкта. Разом із тим зазначені факультативні ознаки підлягають обов'язковому встановленню під час досудового слідства і в судовому процесі, оскільки враховуються при призначенні винному покарання і впливають на його індивідуалізацію.

Аналіз положень статей, передбачених у розділі I Особливої частини КК України, свідчить, що мотив має значення обов'язкової ознаки лише у кваліфікованому складі фінансування дій, учинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ч. 3 ст. 110–2). Ним є користь – бажання суб'єкта одержати матеріальні блага, уникнути майнових чи фінансових витрат чи отримати іншу матеріальну вигоду<sup>2</sup>.

У кваліфікованому складі злочину, передбаченого ч. 3 ст. 110–2 КК України, корисливий мотив може полягати в одержанні майна, коштів, прав на майно чи отримання будь-якої фінансової або іншої матеріальної вигоди від надання суб'єктам злочинів, передбачених ст.ст. 109 та 110 КК України, цінностей, ко-

<sup>1</sup> О Звонарьов, *Кримінальна відповідальність за посягання на життя державного чи громадського діяча: Монографія* (Донецьк, ТОВ Юго-Восток, Лтд 2005) 99.

<sup>2</sup> В Бражников, *Отягчающие обстоятельства, относящиеся к субъективной стороне преступления: вопросы квалификации и уголовной ответственности: монография* (Москва, Юрлитинформ 2011) Табл. 21; А Зелінський, М Коржанський, *Корислива злочинна діяльність: монографія* (Київ, Генеза 1998) 51; Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: постановва Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 № 2. <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>> дата звернення 18.11.2019; Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 2453-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>> дата звернення 11.05.2019.

штів, предметів шляхом їх продажу, переуступки або передання в користування тощо.

Необхідно зазначити, що як факультативна ознака корисливий мотив може мати місце у всіх складах злочинів, передбачених розділом I Особливої частини КК України. Разом із тим, крім користі, мотивами злочинів проти основ національної безпеки України можуть бути й інші спонування: незадоволення наявним конституційним устроєм чи діями представників державної влади, політичний авантюризм, кар'єризм, помста, надання своїй діяльності значущості, мотиви самоствердження, помста тощо<sup>1</sup> тощо<sup>2</sup>.

Вичерпний перелік внутрішніх спонукань особи до вчинення посягань, передбачених у розділі I Особливої частини КК, навести неможливо з огляду на значну кількість проявів злочинної поведінки суб'єкта. У той же час чимало зазначених мотивів можуть бути характерними одночасно для всіх злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена ст.ст. 109–114–1 КК України. Останні умовно можна виділити у кілька

груп – політичні, особисті, економічні, корисливі, професійні тощо.

**Висновки.** 1. Мета є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони основного (ч. 1 ст. 109, ч. 1 ст. 110, ч. 1 ст. 111, ст. 113, ч. 1 ст. 114 КК України), кваліфікованого (ч. 2 ст. 110 КК України) чи особливо кваліфікованого (ч. 3 ст. 110 КК України) складу злочину проти основ національної безпеки України. У складах злочинів, передбачених ст. 110–2 КК України, мета має значення для кваліфікації, оскільки безпосередньо вказана у примітці 1 до вказаної статті.

2. Дискусійною з погляду законодавчої пропозиції є позиція щодо необхідності передбачення як конструктивної ознаки публічних закликів і розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення дій, передбачених ч. 2 ст. 109 та ч. 1 ст. 110 КК України, спеціальної мети, оскільки запропонований підхід утворюватиме труднощі під час доказування слідчими та судом винуватості особи у вчиненні відповідного злочину. Такі висновки не у повну міру обґрунтовані, оскільки не впливають із безпосереднього тлумачення вказаних норм закону. 3 поло-

<sup>1</sup> В Картавцев, А Бантышев, *Применение норм Уголовного кодекса в деятельности Службы безопасности Украины: науч.-практ. пособие* (Киев, Науч-изд отдел НА СБ Украины, 2010) 99.; В Картавцев, *Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (наукові засади кваліфікації): навч. посібник*. (Київ, Вид-во Національної академії СБ України 2004) 34.; І Дюрдіца 'Кримінально-правова відповідальність за дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади' (дис канд юрид наук, Київ, Київський Міжнародний Університет 2008) 152.; С Дьяков, *Преступления против основ конституционного строя и безопасности государства: уголовно-правовое и криминологическое исследование* (СПб, Издательство Р Асланова «Юридический центр Пресс» 2009) 97.; В Рябчук, *Государственная измена и шпионаж: уголовно-правовое и криминологическое исследование* (СПб, Издательство Р Асланова «Юридический центр Пресс» 2007) 839.; В Картавцев, А Бантышев, *Применение норм Уголовного кодекса в деятельности Службы безопасности Украины: науч.-практ. пособие* (Киев, Науч-изд отдел НА СБ Украины, 2010) 117.; М Мельник та М Хавронюк (ред.), *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України* (9-те вид, Київ, Юридична думка 2012) 271.; О Дудоров та Є Письменський (ред.), *Кримінальне право (Особлива частина): підручник* (Луганськ, видавництво «Елтон-2» 2012) Т1, 59.; С Дьяков, *Преступления против основ конституционного строя и безопасности государства: уголовно-правовое и криминологическое исследование* (СПб, Издательство Р Асланова «Юридический центр Пресс» 2009) 125.; В Картавцев, А Бантышев, *Применение норм Уголовного кодекса в деятельности Службы безопасности Украины: науч.-практ. пособие* (Киев, Науч-изд отдел НА СБ Украины, 2010) 129.; В Картавцев, *Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (Наукові засади кваліфікації): навч. посібник*. (Київ, Вид-во Національної академії СБ України 2004) 43.; А Кузнецов, В Булавин, С Паршин, *Преступления против основ конституционного строя и безопасности государства: учебное пособие* (Нижний Новгород, Нижегородская правовая академия 2006) 34.

<sup>2</sup> В Бошук, 'Теоретические основы уголовно-правовой политики России в сфере государственной безопасности' (дисс. канд юрид наук, Краснодар, Кубанский государственный университет 2006) 132.; В Картавцев, А Бантышев, *Применение норм Уголовного кодекса в деятельности Службы безопасности Украины: науч.-практ. пособие* (Киев, Науч-изд отдел НА СБ Украины, 2010) 137.; С Дьяков, *Преступления против основ конституционного строя и безопасности государства: уголовно-правовое и криминологическое исследование* (СПб, Издательство Р Асланова «Юридический центр Пресс» 2009) 52.

жень ч. 1 ст. 109 та ч. 1 ст. 110 КК України впливає однозначний висновок, що передбачені в них дії не охоплюють відповідних закликів до їх вчинення чи розповсюдження матеріалів із такими закликами. Вчиняючи публічні заклики і розповсюджуючи матеріали із такими закликами, особа може керуватися корисливою метою, бажанням спровокувати масові заворушення з подальшими вигідними для себе політичними наслідками тощо.

2. Передбачення мети злочину як обов'язкової ознаки у примітці до ст. 110–2 КК України не у повну міру відповідає головному призначенню зазначеної конструктивної частини кримінально-правової норми і правилам нормопроектувальної техніки, а також призводить до звуження сфери застосування вказаної статті, труднощів під час доказування у кримінальному провадженні.

У примітці 1 до ст. 110–2 КК України має місце закріплення обов'язкової суб'єктивної ознаки, котра за загальним правилом повинна відобразитися у статті (частині статті) закону про кримінальну відповідальність як ознака основного, кваліфікованого чи особливо кваліфікованого складу злочину. Крім цього, суб'єкт може мати на меті не фінансове або матеріальне забезпечення дій, передбачених у ч. 1 ст. 109 та ч. 1 ст. 110 КК України, а, наприклад, добитися прихильного ставлення до себе з боку осіб, котрі вчиняють злочини, передбачені вказаними статтями, тощо. Вилучення мети з примітки 1 ст. 110–2 КК України матиме позитивні наслідки, оскільки, з суб'єктивної сторони, підставою для кримінальної відповідальності особи буде встановлення наявності в неї прямого умислу, тобто усвідомлення такою особою факту, що вона фінансово або матеріально забезпечувала дії, зазначені у ч. 1 і ч. 2 ст. 110–2 КК України, і бажання діяти саме таким чином. У зв'язку з цим пропонується вилучити з примітки 1 ст. 110–2 КК України слово «метою».

3. Положення ч. 1 ст. 111 КК України дають підстави стверджувати про наявність у ній так званої «подвійної» мети, що утворює певні труднощі для кваліфікації і притягнення винного до відповідальності саме за державну зраду. Заподіяння шкоди не лише суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України, а й іншим видам безпеки держави може бути як бажаним для суб'єкта результатом вчинення ним суспільно небезпечного діяння, так і залишатися поза бажаннями і прагненнями особи, коли, наприклад, вчиняючи шпигунство, громадянин України переслідує винятково корисливу мету, керуючись корисливими мотивами. Таким чином, вчинення державної зради можливе як з метою заподіяння шкоди Україні, так і без такої мети. У зв'язку з цим пропонується закріпити вказані положення у ст. 111 КК України, зазначивши, що державна зрада може бути вчинена як з метою заподіяння шкоди державі, так і без такої мети.

4. Особливості техніко-юридичної конструкції диспозиції ст. 112 КК України є підставою для різних підходів авторів щодо розуміння обов'язкових ознак суб'єктивної сторони передбаченого нею складу злочину. Такими вважаються винятково мотив, мета і мотив, мета або мотив, що не сприяє правильному їх тлумаченню працівниками правоохоронних органів і судовою практикою.

У складі посягання на життя державного чи громадського діяча законодавець, характеризуючи специфіку суб'єктивної сторони, застосував узагальнювальну техніко-юридичну конструкцію «у зв'язку з їх державною або громадською діяльністю». Остання за своїм змістом є загальним вираженням мотивів особи до вчинення суспільно небезпечного діяння, а так само спеціальної мети, які, у свою чергу, обумовлені об'єктивним джерелом їх походження – виконанням потерпілим покладених на нього законами або іншими актами повноважень.

Мотивами цього злочину (крім помсти) можуть бути різні рушійні чинники: користь, інші особисті мотиви, кар'єризм тощо. Помста не є єдиним можливим мотивом посягання на життя державного чи громадського діяча. Для кваліфікації дій суб'єкта за ст. 112 КК України значення мають лише мотиви, безпосередньо пов'язані (викликані) з виконанням потерпілим обов'язків державної служби чи керівника політичної партії. Залежно від статусу конкретного потерпілого, специфіки покладених на нього законодавством прав та обов'язків і вчинюваних у зв'язку з їх реалізацією дій для кваліфікації дій суб'єкта за ст. 112

КК України можуть мати значення як мотив, так і мета, а так само мотив і мета, якими керувався винний під час вчинення злочину.

5. Мотив має значення обов'язкової ознаки лише у кваліфікованому складі злочину, передбаченого ч. 3 ст. 110–2 КК України, яким є користь, що може полягати в одержанні майна, коштів, прав на майно чи отримання будь-якої фінансової або іншої матеріальної вигоди від надання суб'єктам злочинів, передбачених ст.ст. 109 та 110 КК України, цінностей, коштів, предметів шляхом їх продажу, переуступки або передання в користування тощо.

## REFERENCES

### LIST OF LEGAL DOCUMENTS

### LEGISLATION

1. Kriminalnij kodeks Ukrayiny [The Criminal Code of Ukraine] vid 05.04.2001 № 2341-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>> data zvernennya 11.04.2019 [in Ukrainian].
2. Pro praktiku priznachennya sudami kriminalnogo pokarannya: postanova Plenumu Verhovnogo sudu Ukrayini [On the practice of imposing criminal penalties: The decision of Plenum of Ukrainian Supreme Court] vid 24.10.2003 № 7 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>> data zvernennya 11.04.2019 [in Ukrainian].

## BIBLIOGRAPHY

### AUTHORED BOOKS

3. Bantyshev O, Shamara O, *Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy (problemy kvalifikatsii)* [Criminal responsibility is for crimes against bases of national safety of Ukraine (problems of qualification)] (2-He Vyd. Kyiv Nauk-Vyd Viddil NA SB Ukrainy 2010) 168 [in Ukrainian].
4. Baulin Yu ta inshi, V Stashys ta V Tatsii (red), *Kryminalne pravo Ukrainy: Zahalna chastyna: pidruchnyk* [Criminal right for Ukraine: General part: textbook] (4-te vyd, Kharkiv, Pravo 2010) 456 [in Ukrainian].
5. Baulin Ju ta inshi, V Stashis ta V Tacij (red), *Kryminal'ne pravo Ukraini: Osobliva chastina* [Criminal right for Ukraine: the special part] pidruchnik (4-te vid, Harkiv, Pravo 2010) 608 [in Ukrainian].
6. Beljaev N, Shargorodskij M (red), *Kurs sovetskogo ugovnogo prava. Chast' obshhaja* [Course of soviet criminal law. Part general] (Leningrad, Izd-vo Leningr. un-ta 1968) t 1 648 [in Russian].
7. Brazhnikov V, *Otjagchajushhie obstojatel'stva, odnosjashhiesja k sub'ektivnoj storone prestuplenija: voprosy kvalifikacii i ugovnoji otvetstvennosti* [Aggravating circumstances related to the subjective side of crime: questions of qualification and criminal responsibility] (Moskva, JurLitinform 2011) 157 [in Russian].
8. Volkov B, *Motivy prestuplenij: Ugolovno-pravovoe i social'no-psihologicheskoe issledovanie* [Motives of crime: criminal law and socio-psychological research] (Kazan', Izd-vo Kazanskogo un-ta 1982) 152 [in Russian].
9. Garbatovich D, *Kvalifikacija ugovno-pravovyh dejanij po sub'ektivnoj storone* [Qualification of criminal law acts on a subjective side] (Moskva, JurLitinform 2009) 192 [in Russian].
10. Gauhman L, *Kvalifikacija prestuplenij: zakon, teorija, praktika* [Qualification of crimes: law, theory, practice] (4-e izd., Moskva, AO «Centr JurInfoR» 2010) 559 [in Russian].
11. Grishhuk V, *Kryminal'ne pravo Ukraini. Zagal'na chastina* [Criminal right for Ukraine. General part] (Kyiv, Vidavnychij dim «In Jure» 2006) 568 [in Ukrainian].
12. Dageľ P, *Sub'ektivnaja storona prestuplenija i ee ustanovlenie* [Subjective side of crime and her establishment] (Voronezh, Izdatel'stvo Voronezhskogo universiteta, 1974) 243 [in Russian].

13. Dudorov O, Pis'mens'kij E (red.), *Kriminal'ne pravo* (Osobliha chastina) [Criminal right (Special part)] (Lugans'k, vidavnicтво «Elton-2» 2012) T1, 780 [in Ukrainian].
14. D'jakov S, *Prestuplenija protiv osnov konstitucionnogo stroja i bezopasnosti gosudarstva: ugovolno-pravovoe i kriminologicheskoe issledovanie* [Crimes against bases of constitutional line-up and safety of the state: 'Criminal law and criminology research] (SPb, Izdatel'stvo R Aslanova «Juridicheskij centr Press» 2009) 267 [in Russian].
15. Zvonar'ov O, *Kriminal'na vidpovidal'nist' za posjagannja na zhittja derzhavnogo chi gromads'kogo dijacha* [Criminal responsibility is for trenching upon life of state or public figure] (Donec'k, TOV «Jugo-Vostok, Ltd» 2005) 119 [in Ukrainian].
16. Zelins'kij A, Korzhans'kij M, *Korisliva zlochinnja dijalt'nist'* [Mercenary criminal activity] (Kyiv, Geneza 1998) 138 [in Ukrainian].
17. Kartavcev V, Bantyshev A, *Primenenie norm ugovolnogo kodeksa v dejatel'nosti sluzhby bezopasnosti Ukrainy* [Application of norms of criminal code is in activity of security of Ukraine service] (Kiev, Nauch-izd otdel NA SB Ukrainy, 2010) 286 [in Russian].
18. Kartavcev V, *Kriminal'na vidpovidal'nist' za zlochiny proti osnov nacional'noi bezpeki Ukraïni (naukovi zasady kvalifikacii)* [Criminal responsibility is for crimes against bases of national safety of Ukraine (scientific principles of qualification)] (Kiïv, Vid-vo Nacional'noi akademii SB Ukraïni 2004) 57 [in Ukrainian].
19. Kiris' BO, *Zbirnik postanov Plenumu Verhovnogo Sudu Ukraïni u kriminal'nih spravah* [Collection of resolutions of Plenum of Supreme Court of Ukraine in criminal cases: educational-practical manual] (L'viv, L'vDUVS2010) 416 [in Ukrainian].
20. Kudrjavcev V, *Prichinnost' v kriminologii* [A causality is in criminology] (Moskva, Juridicheskaja literatura 1968) 175 [in Russian].
21. Kuznecov A, Bulavin V, Parshin S, *Prestuplenija protiv osnov konstitucionnogo stroja i bezopasnosti gosudarstva* [Crimes against bases of constitutional line-up and safety of the state] (Nizhnij Novgorod, Nizhegorodskaja pravovaja akademija 2006) 80 [in Russian].
22. Kuznecov V, Gizhevs'kij V, *Kriminal'ne pravo Ukraïni (povnij kurs u shemah ta tablicjah)* [Criminal right for Ukraine (a complete course is in charts and tables)] (Kiïv, Kondor 2005) 459 [in Ukrainian].
23. Lantinov Ja (red), *Zlochiny proti osnov nacional'noi bezpeki Ukraïni* [Crimes are against bases of national safety of Ukraine] (Harkiv, Harkiv juridichnij 2012) 24 [in Ukrainian].
24. Mel'nik M, Havronjuk M (red.), *Naukovo-praktichnij komentar Kriminal'nogo kodeksu Ukraïni* [Research and practice comment of Criminal code of Ukraine] (9-te vid, Kiïv, Juridichna dumka 2012) 1316 [in Ukrainian].
25. Muzjukin A, *Motiv prestuplenija i ego ugovolno-pravovoe znachenie* [Reason of crime and his yrolovno-pravovoe value] (Moskva, JuNITI-DANA: Zakon i pravo 2012) 127 [in Russian].
26. Naumov A, *Rossijskoe ugovolnoe pravo: kurs lekcij: v 2 T* [Russian criminal law: course of lectures] (3-e izd, Moskva, Jurid lit. 2004) t 1, 496 [in Russian].
27. Naumov A, *Motivy ubijstv* [Reasons of murders] (Volgograd, Vysshaja sledstvennaja shkola MVD SSSR 1969) 135 [in Russian].
28. Petelin B, *Motivacija prestupnogo povedenija. Mehanizm prestupnogo povedenija* [Motivation of criminal behaviour. Mechanism of criminal behaviour] (Moskva, Nauka 1981) 163 [in Russian].
29. Rjabchuk V, *Gosudarstvennaja izmena i shpionazh: ugovolno-pravovoe i kriminologicheskoe issledovanie* [High treason and espionage: 'Criminal law and criminology research] (SPb, Izdatel'stvo R. Aslanova «Juridicheskij centr Press» 2007) 1102 [in Russian].
30. Savchenko A, *Motiv i motivacija zlochynu* [Reason and motivation of crime] (Kiïv, Atika 2002) 144 [in Ukrainian].
31. Skulish C, Zvonar'ov O, *Zlochiny proti osnov nacional'noi bezpeki Ukraïni* [Crimes are against bases of national safety of Ukraine] (Kyiv, Nauk-vid viddil NA SB Ukraïni 2011) 220 [in Ukrainian].
32. Strel'cov Ye (red.), *Kriminal'nij kodeks Ukraïni: naukovo-praktichnij komentar* [Criminal code of Ukraine: research and practice comment] (8-e vid., Harkiv, Odissej 2012) 904 [in Ukrainian].
33. Strel'cov Ye (red.), *Ugovolnoe pravo Ukrainy. Obshhaja i Osobennaja chasti* [Criminal law of Ukraine. General and Special to part] (Harkiv, OOO Odissej 2002) 672 [in Russian].
34. Tararuhin S, *Ustanovlenie motiva i kvalifikacija prestuplenija* [Establishment of reason and qualification of crime] (Kiev, Vishha shkola 1977) 151 [in Russian].
35. Tacij V (red.), *Kriminal'nij kodeks Ukraïni. Naukovo-praktichnij komentar* [Criminal code of Ukraine. Research and practice comment]: u 2 T. (Harkiv, 5-te vid., Pravo 2013) T 2. 1039 [in Ukrainian].
36. Chuvakov O, *Zlochiny proti osnov nacional'noi bezpeki Ukraïni: problemi kriminal'no-pravovoi teorii i praktiki* [Crimes against bases of national safety of Ukraine: problems of criminal law theory and practice] (Odesa, Feniks 2017) 362 [in Ukrainian].

37. Chuvakov O, *Kriminal'no-pravova protidija zlochinam proti osnov nacional'noi bezpeki Ukraïni: teorija i praktika* [Criminal law counteraction to the crimes against bases of national safety of Ukraine: theory and practice] (avtoref. dis.d-ra jurid. nauk, Kiïv, NAN Ukraïni, In-t derzhavi i prava im. V.M. Korec'kogo 2017) 36 (in Ukrainian).

## ARTICLES

38. Trostjuk Z, 'Juridichna priroda ta perspektivi vikoristannja primitok u Kriminal'nomu kodeksi Ukraïni' [Legal nature and prospects of the use of notes are in the Criminal code of Ukraine] (2009) 4 Chasopis Kyivskogo universitetu prava 302–307 [in Ukrainian].

## THE DISSERTATION AUTHOR'S ABSTRACT

39. Chuvakov O, *Kriminal'no-pravova protidija zlochinam proti osnov nacional'noi bezpeki Ukraïni: teorija i praktika* [Criminal law counteraction to the crimes against bases of national safety of Ukraine: theory and practice] (avtoref. dis. d-ra jurid. nauk, Kiïv, NAN Ukraïni, In-t derzhavi i prava im. V.M. Korec'kogo 2017) 36 (in Ukrainian).

40. Boshuk V, 'Teoreticheskie osnovy ugolovno-pravovoj politiki Rossii v sfere gosudarstvennoj bezopasnosti' [Theoretical bases of уголовно-правовой politics of Russia in the field of state security] (diss. kand. jurid. nauk, Krasnodar, Kubanskij gosudarstvennyj universitet 2006) 217 [in Russian].

41. Chuvakov O, 'Kriminal'no-pravova protidija zlochinam proti osnov nacional'noi bezpeki Ukraïni: teorija i praktika' ['Criminal law counteraction to the crimes against bases of national safety of Ukraine: theory and practice'] (dis. doktora juridichnih nauk, Kyiv, NAN Ukrainy, In-t derzhavi i prava im. V.M. Korec'kogo 2017) 467 [in Ukrainian].

42. Diordica I, 'Kriminal'no-pravova vidpovidal'nist' za diï, sprjamovani na nasil'nic'ku zminu chi povalennja konstitucijnogo ladu abo na zahoplennja derzhavnoi vladi' ['Criminal law responsibility is for the actions sent to the violent change or overthrow of constitutional line-up or on fascination of state power'] (dis. kand. jurid. nauk, Kiïv, Kiïvs'kij Mizhnarodnij Universitet 2008) 215 [in Ukrainian].

43. Gajvorons'kij O, 'Predmet zlochinnogo vplivu u zlochinah proti osnov nacional'noi bezpeki Ukraïni, dosudove rozsliduvannja jakih vidneseno do pidslidnosti slidchih organiv bezpeki' ['Article of criminal influence is in crimes against bases of national safety of Ukraine, pre-trial investigation of that is attributed to the competense of investigative agencies of safety'] (avtoref. dis. kand. jurid. nauk, Kiïv, Akademija advokaturi Ukraïni, 2016) 20 [in Ukrainian].

**Chorniy R.,**

*Candidate of Law Sciences,*

*senior science employee*

*National Academy of Security of Ukraine*

**ORCID ID: 0000-0001-7052-5177**

**DOI:** <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.4/89-103>

## PROBLEM ISSUES OF OBJECTIVES AND MOTIVES IN COMPOSITION OF CRIMES AGAINST THE BASIS OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

**Annotation.** *Important criminal value, first of all, for the proper qualification of the crimes provided by Art. 109–114–1 of the Criminal Code of Ukraine, the justice of the punished person is punished by the purpose and motive of the crime, which are independent psychological features of the subjective party, which, in turn, is not limited to the subject's attitude to the socially dangerous act or omission committed by him and its consequences.*

*The purpose of the article is to identify the main problems that arise in determining the purpose and motives of crimes against the basics of national security and to formulate proposals to improve the provisions of the Criminal Code of Ukraine.*

*The investigations of the indicated features of the subjective side of the warehouses of criminals provided for in Art. 109–114–1 of the Criminal Code of Ukraine demonstrated that the science of*

*criminal law presents different approaches of the authors to understanding the purpose and motives of the basic and qualified compositions of crimes against the bases of national security of Ukraine. Articles of Section I of the Special Part of the Criminal Code are designed in such a way as to presuppose on the one hand a dual interpretation of some subjective features of the crime, on the other – the obligatory features of the subjective party specified in them are superfluous or those which are fixed in violation of the normative design rules technology. Yes, the following issues remain unresolved today:*

*1. From the point of view of the legislative proposal, the position regarding the necessity to anticipate as a constructive feature of public calls and dissemination of materials with calls for action, provided for in Part 2 of Art. 109 and Part 1 of Art. 110 of the Criminal Code of Ukraine, a special purpose, since the proposed approach will create difficulties in proving by the investigators and the court the guilt of the person in committing the relevant crime.*

*2. Predicting the purpose of the crime as a mandatory feature in the note to Art. 110–2 of the Criminal Code of Ukraine does not fully correspond to the main purpose of the said constructive part of the criminal law norms and rules of the normative design technique, and also leads to narrowing the scope of the said article, difficulties in proving in criminal proceedings.*

*3. the provisions of Part 1 of Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine give grounds for claiming that there is a so-called «double» purpose in it, which creates certain difficulties for qualification and prosecution of the perpetrator precisely for treason. Damage not only to the sovereignty, territorial integrity and inviolability, defense capacity, state, economic or information security of Ukraine, but also to other types of state security may be desirable for the subject.*

*4. Features of the technical and legal design of the disposition of Art. 112 of the Criminal Code of Ukraine is the basis of different approaches of the authors to understanding the obligatory features of the subjective side of the crime committed by it. Only motive, purpose and motive, purpose or motive that does not facilitate their correct interpretation by law enforcement officials and court practice are considered such.*

**Keywords:** *crime composition, subjective side of crime, crimes against Ukraine's national security fundamentals.*

*Стаття надійшла до редакції журналу 02.12.2019.*